

МАТЕРІАЛИ ДОБИ КАМЕНЮ З ЛІТОПИСНОЇ МУРАВИЦІ НА ВОЛИНІ

У статті проаналізовано та атрибутовано кам'яні та глиняні вироби доби пізнього палеоліту, малицької культури, виявлені під час досліджень літописної Муравиці на Волині

Ключові слова: Муравиця, пізній палеоліт, малицька культура, нуклеус, пластинчасто-відщеповий скол, пластини, відбійник, різець, розтирач, посуд, пряслиця

Розкопками виявлено вироби пізнього палеоліту, покритих різною за інтенсивністю білою патиною. Техніку розщеплення кременю розкривають нуклеуси і пластинчасто-відщепові сколи. У складі перших з них наявний пренуклеус, сформований на поздовжньо розколотій конкреції – 86x52x28 мм (Рис. 1, 5). Майбутня сторона зняття заготовок повністю покрита жовтою кіркою. У місці її стику зі скошеною і нефасетованою ударною площадкою з метою усунення природної кривизни площини було відбито серію мікрівідщепів.

Одноплощадкові нуклеуси (19 екз.) представлені типами призматичних (7 екз.) розмірами 66x50x22 мм (Рис. 1, 6), 73x59x32 мм (Рис. 1, 7), 78x37x25 мм (Рис. 1, 7), 82x53x34 мм (Рис. 1, 2), 85x63x37, 94x61x40, 98x59x42 мм; наближено циліндричних (3 екз.) розмірами 58x44x35 мм (Рис. 1, 3), 73x62x44 мм (Рис. 2, 11), 81x68x52 мм; сплющено циліндричних (3 екз.) розмірами 68x61x40 мм (Рис. 1, 4), 92x61x35 мм (Рис. 2, 14), 98x58x42 мм (Рис. 2, 12) і конусоподібних (4 екз.) розмірами 46x41x38, 51x43x40, 58x42x29 мм (Рис. 2, 7), 62x51x43 мм. Доповнюють цю групу знахідок два уламки типологічно не визначених ядрищ 45x48x12 і 61x24x18 мм.

Ударні площадки цих виробів здебільшого скошені, у трьох екземплярів – майже прямі. Чотири з них мають безсистемну підправку, решта – не фасетовані. На бічних сторонах більшості нуклеусів збереглися ділянки із жовтою кіркою, а у п'яти з них вона повністю займає їх тили. Поперечна підправка, що охоплює бічний край та тил, відмічена в одного виробу (Рис. 1, 7).

Дещо більшою за кількістю є пластини, їх січення та відщепи.

Перші з них репрезентують ребристо-поздовжній 72x16x11 мм, ребристо-поздовжній із залишком жовтої кірки 65x30x22, поздовжньо-первинні (3 екз.) – 44x21x7 мм, 58x27x8 мм, 68x32x16 мм, поздовжній із залишком жовтої кірки 67x28x10 мм і поздовжні (8 екз.) – 35x17x3 мм, 43x17x6 мм, 46x19x7 мм, 52x25x9 мм, 57x22x9 мм, 65x10x4 мм, 72x15x7 мм і 95x30x10 мм сколи.

Склад уламків пластин представлений верхньою частиною первинної – 56x31x10 мм, середніми частинами поздовжньо-первинних (2 екз.) – 20x15x5 мм, 25x18x5 мм, нижніми (2 екз.) – 33x27x7 мм, 43x22x6 мм і верхніми (2 екз.) – 67x18x6 мм, 70x19x6 мм частинами, а відщепів – типами ребристо-первинних – 40x23x19 мм, безсистемно-первинних – 121x84x21 мм, поздовжньо-первинних (6 екз.) – 44x25x11 мм, 48x34x18 мм, 51x29x12 мм, 63x40x15 мм, 90x48x16 мм, 93x53x29 мм, безсистемних – 75x48x15 мм і поздовжніх (6 екз.) – 45x50x14 мм, 28x25x4 мм, 48x43x10 мм, 57x21x10 мм, 63x25x10 мм, 94x50x11 мм. Доповнюють цю колекцію артефактів дев'ять уламків конкрецій довжиною від 49 до 62 мм.

Поодинокими виробами є кінцевий відбійник на зужитому конусоподібному нуклеусі – 46x41x37 мм (Рис. 1, 5), кутовий різець на поздовжній пластині – 69x17x7 мм (Рис. 2, 9), однібічно-ретушована поздовжньо-первинна пластина – 64x24x5 мм (Рис. 2, 10) і дві двобічно ретушовані поздовжні пластини – 67x18x5 мм (Рис. 2, 5), 70x27x4 мм (Рис. 2, 13), бічні краї яких підправлені зі спинок суцільно нанесеною мікрорубчастою ретушшю, а також наконечник стріли з черешком на поздовжній пластині – 80x17x6 мм (Рис. 2, 8). Скошений поперечний кінчик вістря оброблено напівкрутою лускоподібною ретушшю.

Комплекс знахідок *малицької культури* за кількістю помітно переважає попередньо описані, однак його складові частини (кераміка і вироби з кременю) нерівномірні за чисельністю.

Фрагментований посуд сірого, темно-сірого і сіро-жовтого забарвлення з дбайливо згладженими поверхнями представлений уламками стінок (16 екз.) товщиною 6-8 мм, донець (2 екз.) діаметрами 8 та 10 см і вінець (8 екз.). У зламі вони чорні, а їх глиняна маса містить мікрочастинки шамоту. Крім них знайдено колінчасту ручку, що лишилась, очевидно, від біконічної

амфори (Рис. 6, 3), та сплющено-кулясте пряслице діаметром 3,5 см і товщиною 1,8 см, у якого бічний край має слабо рельєфні жолобки, а одна із площин прикрашена накольчастим орнаментом (Рис. 6, 5).

Певну уяву про типологічний склад кераміки дають уламки верхніх частин посудин, що мають відношення до біконічного кубка з ребристим переломом тулуба товщиною 6-8 мм, у якого потоншений і відігнутий назовні край має діаметр 8 см (Рис. 6, 11); до аналогічної за профілем миски товщиною 6 мм і діаметром вінця 17 см, декорованої по його зрізу та на максимально опуклій окружності тулуба відбитками прямокутного штампа (Рис. 6, 5), до широкогорлих горщиків з діаметрами вінця 12 см (Рис. 6, 4) та 18 см (Рис. 6, 6), з яких останній прикрашено по краю овальними вдавленнями, а на його шийці наявний скошено-прямий пружок з відтисками прямокутного штампа розміром 3-5 мм; до горщиків з видовженою і нахиленою до середини горловиною діаметром 14 см (Рис. 6, 1) та 15 см (Рис. 6, 7); до типологічно не окресленого виробу із загнутим досередини і потовщеним краєм вінця діаметром 18 см (Рис. 6, 10).

Розкопками також здобуто артефактів з майже чорного плямистого кременю, зокрема пластини: ребриста – 63x25x9 мм, ребристо-поздовжня – 78x29x9 мм, поздовжньо-крайові (3 екз.) – 62x21x5 мм, 73x24x7 мм, 82x26x8 мм і поздовжні (5 екз.) – 54x18x4 мм, 69x21x5 мм, 75x22x6 мм, 84x20x5 мм, 87x23x6 мм, а також нижні частини ребристо-первинної – 42x27x10 мм, поздовжньо-первинних (3 екз.) – 37x23x7 мм, 44x25x8 мм, 49x21x7 мм і поздовжніх пластин (7 екз.) – 32x25x6 мм, 38x21x5 мм, 41x20x5 мм, 47x21x5 мм, 52x19x4 мм, 58x21x5 мм і 68x22x6 мм; середні частини поздовжньо-первинних (2 екз.) – 29x18x4 мм, 45x22x6 мм і поздовжніх пластин (9 екз.) – 27x19x4 мм, 35x18x5 мм, 42x24x6 мм, 47x21x6 мм, 52x20x5 мм, 63x22x5 мм, 68x19x6 мм, 72x24x7 мм, 80x29x10 мм та верхня частина первинної пластини 52x17x6 мм аналогічних сколів.

Про техніку їх отримання свідчать нуклеуси (15 екз.), що віднесені до типів конусоподібних (2 екз.) розмірами 78x51x42 мм і 120x54x45 мм (Рис. 3, 5), призматичних – 60x82x62 мм та циліндричних (10 екз.) розмірами 63x49x42 мм, 68x50x46 мм, 70x72x61 мм, 72x55x45 мм (Рис. 3, 6), 80x44x42 мм, 82x44x38 мм (Рис. 3, 2), 83x46x45 мм (Рис. 3, 3), (Рис. 1, 6), 89x65x54 мм, 95x58x50 мм (Рис. 3, 2), 106x41x35 мм (Рис. 3, 4), останній з яких має дві ударні площадки, що є явищем надзвичайно рідкісним в кременярстві цієї культури. Натомість, решта ядрищ одноплощадкові. Площини, з яких відбувалось сколювання пластинчастих заготовок, незначно скошені і радіально фасетовані. На бічних сторонах шести екземплярів уцілили ділянки із жовною кіркою.

Виробничий інвентар поселення маліцької культури характеризують наступні артефакти.

Однобічно ретушовані пластини (8 екз.): поздовжньо-первинна (ретуш дрібно фасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) – 83x28x7 мм (Рис. 5, 9), поздовжня із залишком жовної кірки (ретуш мікрозубчаста, суцільна, зі спинки) – 96x32x9 мм (Рис. 5, 5), нижні частини ребристо-поздовжньої із залишком жовної кірки (ретуш дрібнофасеткова, лускоподібна, суцільна, зі спинки) – 81x28x10 мм, поздовжньо-первинної (ретуш дрібно- і середньо фасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки), трьох поздовжніх – 49x25x6 мм (ретуш мікрозубчаста, суцільна, зі спинки), 64x21x5 мм (ретуш дрібно фасеткова, суцільна, зі спинки), 78x27x6 мм (ретуш дрібно- і середньо фасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки), середні частини двох поздовжніх пластин – 51x24x5 мм (ретуш мікрозубчаста, суцільна, зі спинки) і 58x26x6 мм (ретуш дрібно фасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки).

Двобічно ретушовані пластини (8 екз.): дві поздовжні із залишком жовної кірки (ретуш на обох знахідках дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинок) – 61x23x7 мм (Рис. 5, 15), 96x31x11 мм (Рис. 5, 7), дві поздовжні – 63x25x7 мм (Рис. 5, 1) (ретуш мікрозубчаста, суцільна, зі спинки), 76x34x11 мм (Рис. 5, 14) (ретуш дрібно- і середньо фасеткова, лускоподібна, суцільна, зі спинки), а також нижні частини ребристо-поздовжніх із залишком жовної кірки (ретуш мікрозубчаста, зі спинки, на лівій крайці часткова, на правій – суцільна) і поздовжніх пластин – 74x25x7 мм, 85x27x7 мм, 92x28x8 мм, 97x26x8 мм.

Різці (18 екз.) виготовлені на січеннях пластин і представлені наступними типами:

- кутові (2 екз.) – нижні частини поздовжніх пластин – 54x28x9 мм і 65x26x8 мм;
- бічний – нижня частина поздовжньої пластини 80x30x9 мм (Рис. 4, 8);
- скошено-бічний – нижня частина поздовжньої пластини – 67x19x7 мм (Рис. 5, 10);
- серединні (12 екз.) – нижні частини поздовжньо-первинної пластини – 79x19x9 мм (Рис. 4, 2), поздовжньо-первинної із залишком негативів від попередньої підправки – 85x29x13 мм (Рис. 4, 13), поздовжньої із залишком негативів

ВОЛИНО-ПОДІЛЬСЬКІ АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

від попередньої підправки – 80x27x9 мм (Рис. 4, 3), поздовжніх – 47x23x8 мм, 55x20x7 мм, 68x24x8 мм, 74x25x9 мм, 81x27x9 мм (Рис. 4, 15), 82x26x8 мм (Рис. 5, 14), 82x30x11 мм (Рис. 4, 12) і поздовжньо-первинних – 58x32x8 мм (Рис. 4, 5) і 60x30x12 мм (Рис. 5, 1);

- протилежно-кінцевий бічний – середня частина поздовжньої пластини – 53x23x7 мм (Рис. 4, 10);

- протилежно-кінцевий серединний – середня частина поздовжньої пластини – 82x30x9 мм (Рис. 4, 11).

Кінцеві скребки (11 екз.) спродуковані на ребристо-поздовжніх з залишками жовної кірки – 87x33x14 мм (Рис. 6, 14), 98x25x12 мм (Рис. 6:9), поздовжній – 97x38x12 мм (Рис. 4, 4) і поздовжній із залишком жовної кірки – 90x38x11 мм (Рис. 5, 2) пластинах, а також на частинах пластин: нижніх поздовжньо-первинної – 53x27x7 мм і поздовжніх – 47x23x6, 52x24x7, 68x21x6 мм, середній поздовжньої – 59x27x6 мм (Рис. 4, 1) та верхніх поздовжньої – 48x30x7 мм (Рис. 5, 3) і поздовжньої із залишком жовної кірки – 74x19x7 мм (Рис. 5, 4).

У частини екземплярів бічні краї піддані ретушуванню, а у одного (Рис. 4, 4) – різцевому сколюванню основи заготовки. Леза виробів сформовані за допомогою дрібно- та середньо фасеткової струменистої ретуші, нанесеної напівкруто та круто.

Цю групу знахідок доповнює подвійно-кінцевий скребок на середній частині поздовжньо-первинної пластини – 69x36x10 мм (Рис. 4, 7), бічні краї якого підправлені дрібно- і середньо фасетковою лускоподібною ретушшю, нанесеною суцільно зі спинки.

Пластини з ретушованими скісно-поперечними кінцями (2 екз.): ребристо-поздовжня із залишком жовної кірки – 132x29x15 мм (Рис. 5, 12), і середня частина поздовжньої – 46x26x7 мм (Рис. 5, 13). Обробку артефактів проведено за допомогою дрібно фасеткової струменистої ретуші.

Поздовжня пластина з ретушованим стрільчастим кінцем – 109x41x14 мм (Рис. 6, 12), підправленим сукупно з бічними краями дрібно- та середньо фасетковою струменистою ретушшю, нанесеною суцільно зі спинки.

Вкладень серпа – із асиметричною (кутовою) за полірковкою леза на середній частині поздовжньої пластини – 40x23x5 мм (Рис. 5, 8).

Прокрутка на верхній частині поздовжньої пластини – 49x22x8 мм (Рис. 5, 16).

Односекційний виїмчастий скобель на поздовжній пластині – 72x26x8 мм (Рис. 2, 4).

Розтирачі (11 екз.) представлені типами дископодібних (3 екз.) (Рис. 2, 2, 5), кулястих (4 екз.) (Рис. 2, 6), кубічних (2 екз.) (Рис. 6, 13) і кінцевих (2 екз.) (Рис. 2, 7; 6, 15), що виготовлені на зужитих нуклеусах, конкреціях та їх частинах.

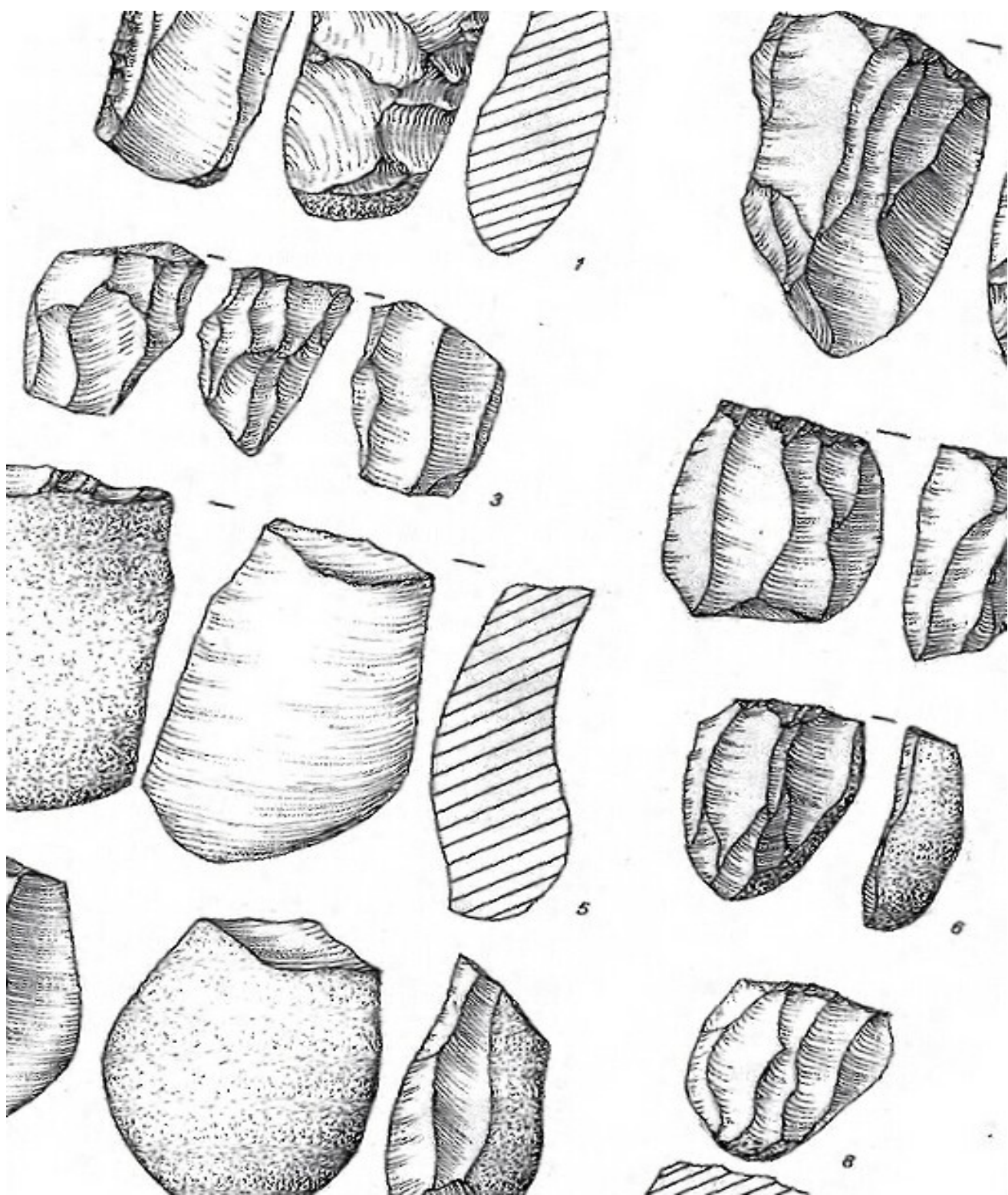

Рисунок 1.

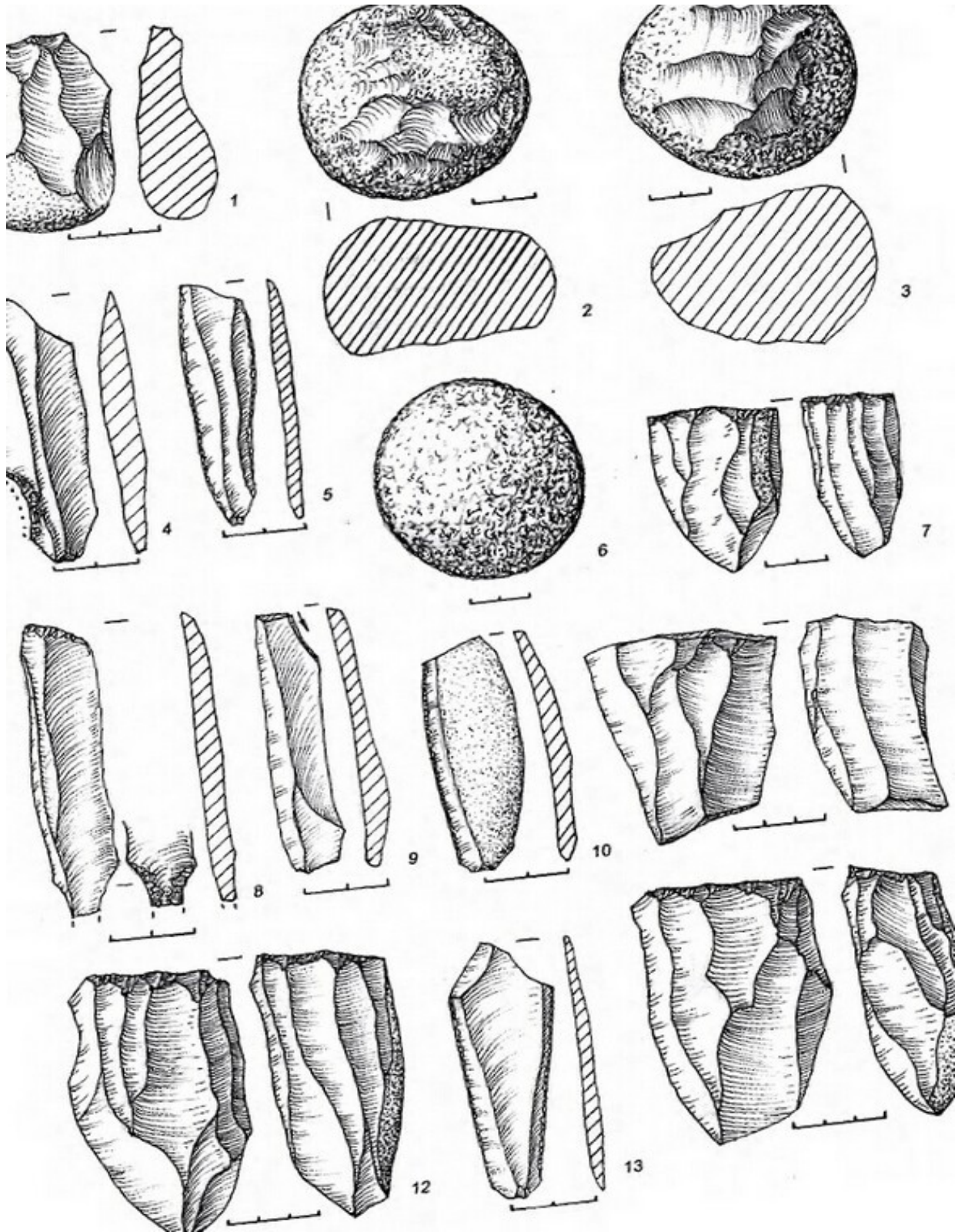

Рисунок 2.

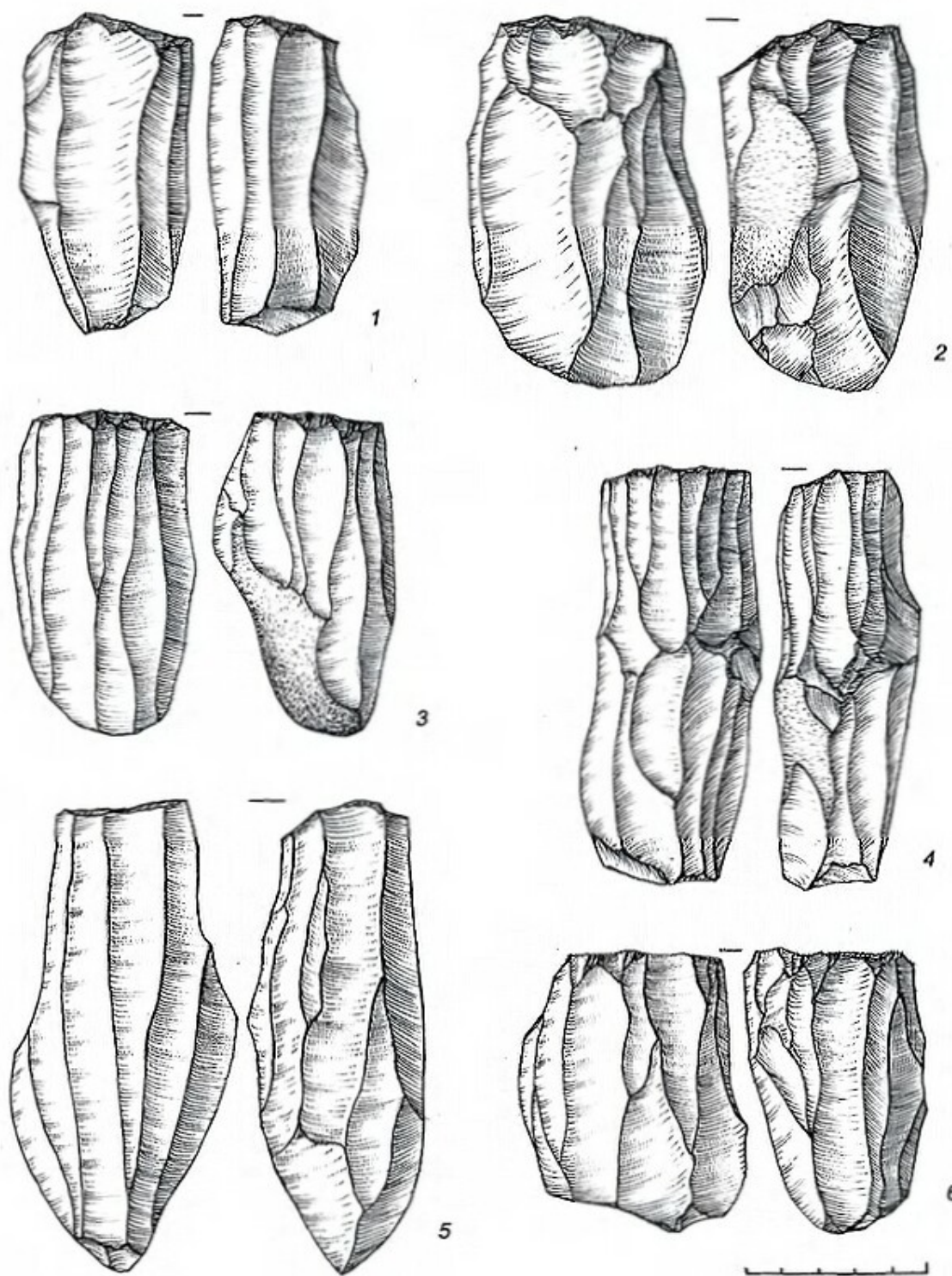

Рисунок 3.

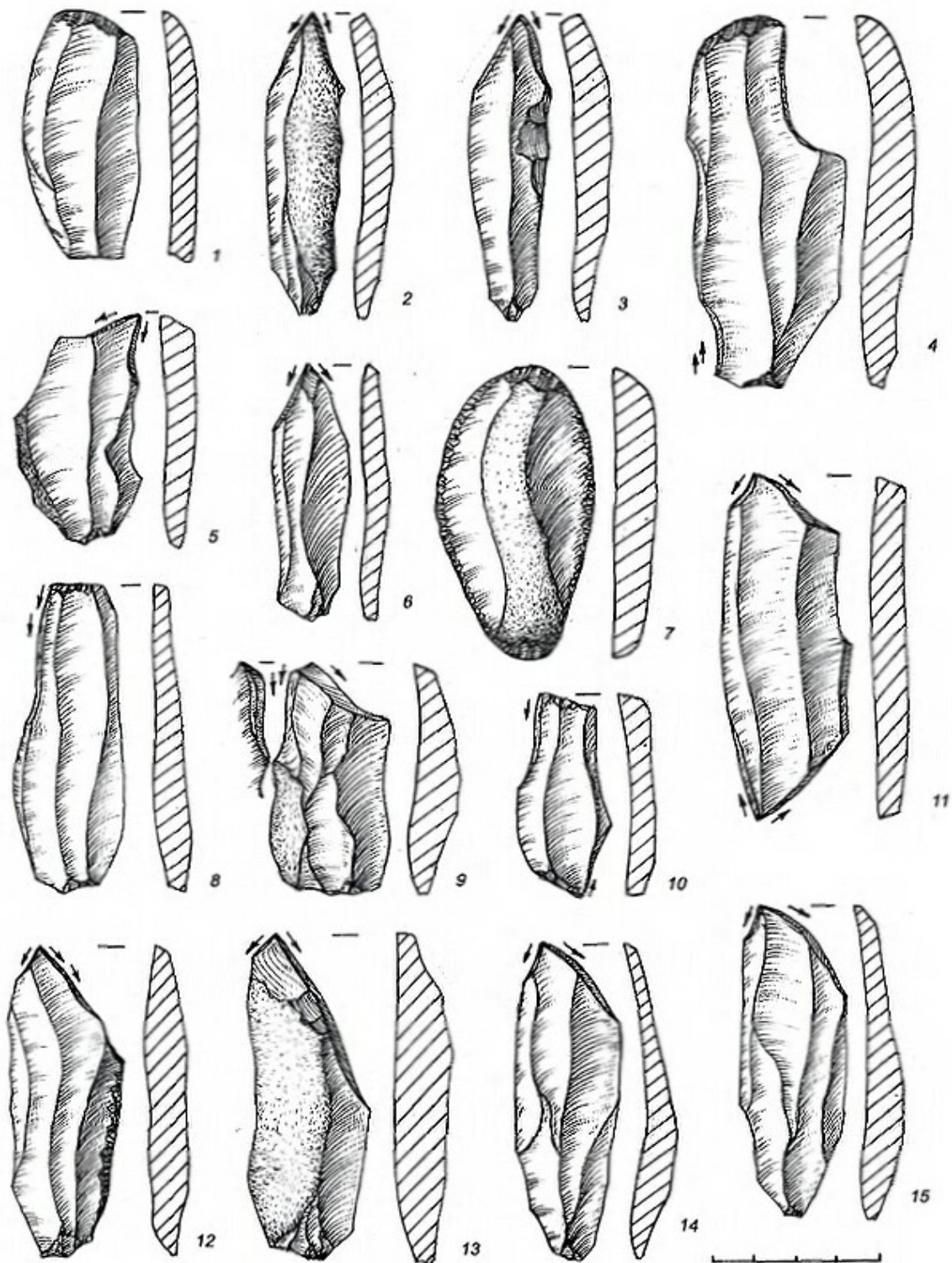

Рисунок 4.

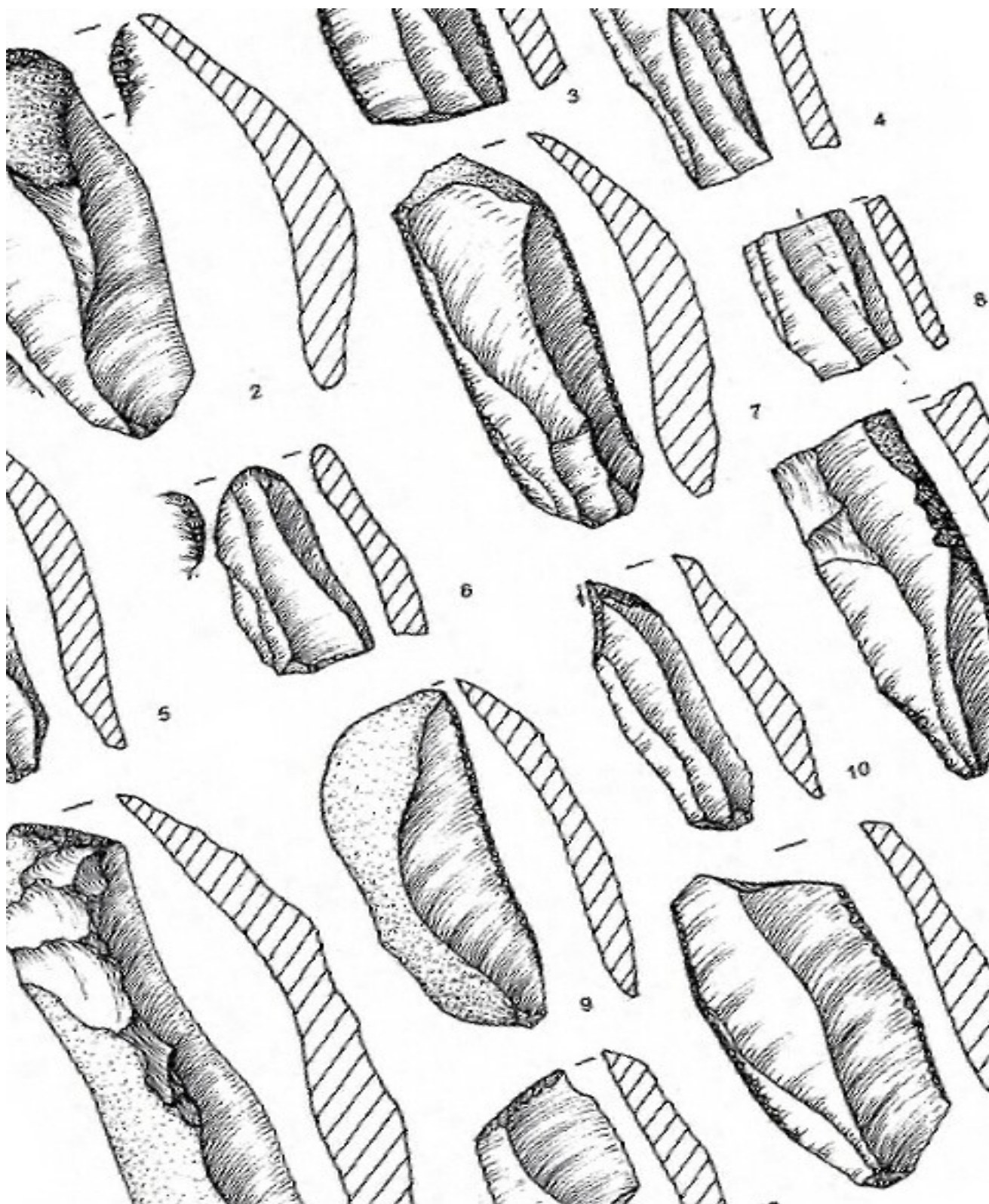

Рисунок 5.

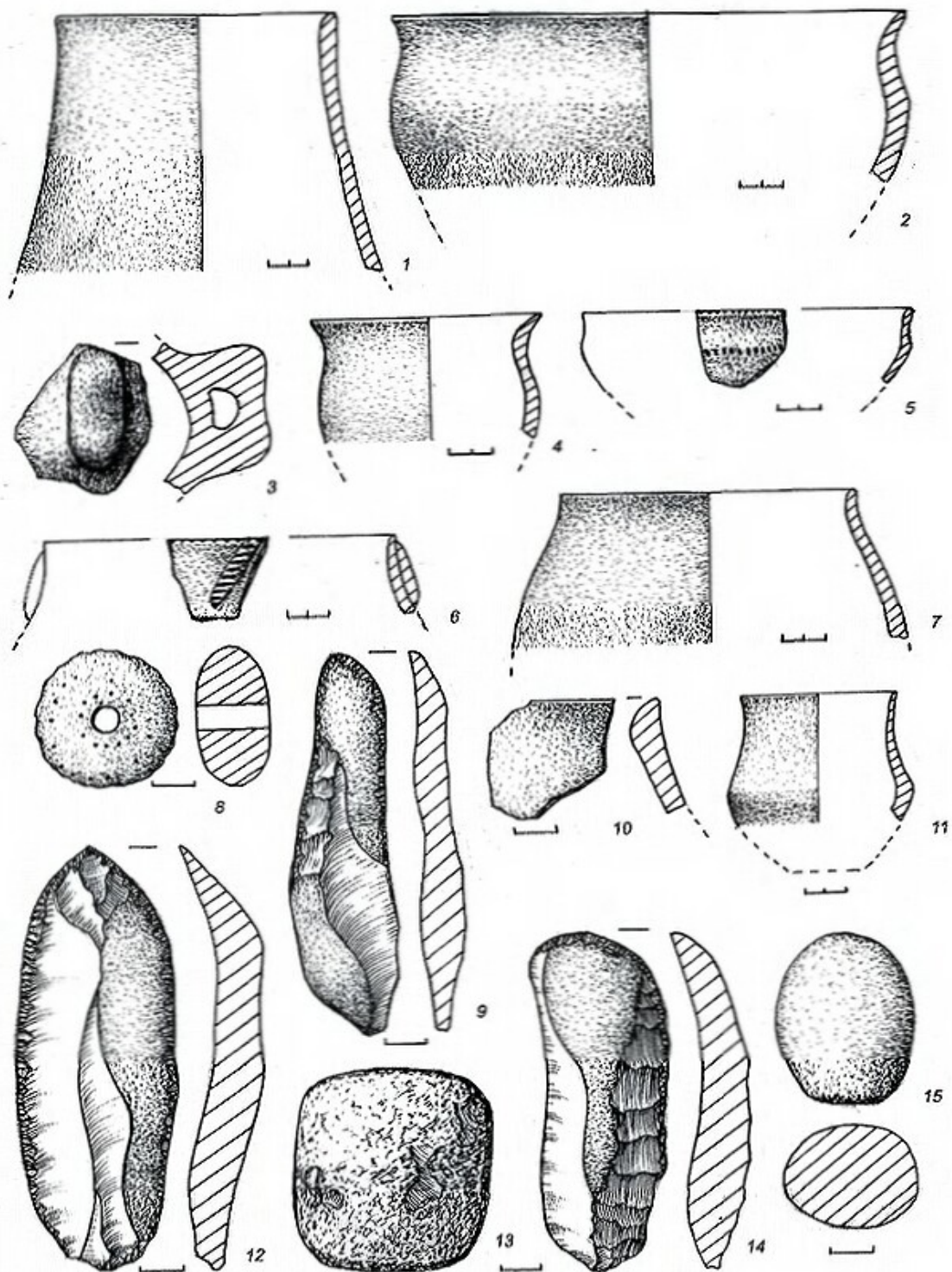

Рисунок 6.